

Борис ОЛІЙНИК,

*поет, член НАН України, голова Комітету з
Національної премії імені Тараса Шевченка,
Герой України, політичний діяч*

ВІЧНА ЗОРЯ

Під яким би кутом зору не осмислювати феномен Шевченка — хочемо того чи ні — нам не обійти вічних проблем соціального і національного.

Я міг би до безмежжя наводити розмаїті докази, чим різниться просто населення від народу, а народ — від натовпу. І донині теоретики не дійшли згоди в односторонньому формулюванні.

Та й чи вдатна найдосконаліша схема ввіймати те, що пульсує під лівим крилом журавля і веде його через тисячоверста до рідного гнізда? Чому навіть після десятиліть жорстокого притлумлення національного почуття — той чи той селянин, робітник, інтелігент іменує себе саме українцем, а не, скажімо, турком чи греком?

Певно ж, окрім позірних, є й ті невидимі глибинні основи, на котрих сходяться селянин з робітником, кочегаром, з ученим в усвідомленні своєї національної самосвідомості. Серед цих передоснов вивищуються закони предків і віра («бо, — за Костомаровим, — немає свободи без віри»). Себто, ті святині, що, переходячи у неподільний спадок від покоління до покоління, не дають їм забувати, чиїх батьків і чиї вони діти.

Для нашої людності як самодостатньої космічної величини однією з таких святинь-оберегів стало козацтво. Як би і хто не оцінював цей феномен, але в основі своїй воно найточніше віддзеркалює характеристичні риси саме українського народу, його віро- і світоглядні та морально-етичні принципи. Каже Микола

Костомаров: «І не любила Україна ні царя, ні пана, а скомпонувала собі козацтво, тобто справжнє братство, куди кожний пристаючи, був братом інших, ...і були козаки між собою всі рівні ...і постановило Козацтво Віру Святу обороняти і визволяти ближніх своїх з неволі ...і багато лицарів таке робили, що не записано і в книгах світу цього, а записано на небі, бо за них були перед Богом молитви тих, яких вони визволяли з неволі!»¹.

Виведемо за дужки певну спрощеність: «Книга Битія...» адресувалася не лише еліті, а й неписьменному посполитству.

Пробачимо автору й деяку ідеалізацію. Одначе в суті своїй Костомаров найточніше передає саме народне розуміння козацтва. І чи так уже автор ідеалізує нашу вольницю? Адже навіть прогматичний і не вельми прихильний до України марксист оцінює Запорозьку Січ як першу християнську демократичну республіку.

Другою, рівноапостольною козацтву величиною є Шевченко. Чи треба розводитися, що важить для України, для нас з вами Тарас? Вельми велемовно нагорнули довкола нього цілі скирти словесної соломи, себто «великих слів велику силу». А застережено ж: не споминай ім'я Господа всує. А тому просто нагадаємо собі істину: Шевченко — це сама Україна. І коли ми чогось та варті, то цим повною мірою завдячуємо Тарасові Григоровичу. Без нього не мислимо себе як народ, як нація.

Одначе не треба й прибіднюватися та вдаватися до мазохізму. Народ, котрий породив такого справдешнього генія, гідний того, щоб у повен зріст стояти з відкритим чолом як рівний з рівними серед найповажніших світових націй. Нині це — вже реальність.

А ще сьогодні хочу сказати про Тараса Григоровича як особистість, як натуру.

У нього було право вибору: не полишаючи рідних низів і собі щось добути на верхах. Для цього, зважаючи на його могутній талант, і не багато й треба було: підретушувати гострі кути, в чомусь, — для ока й непомітному, — підіграти можновладцям. І чи варто в цьому сенсі углибати в минуле, коли сьогодні подає нам такі взірці конформізму, відступництва та зрадництва різних партій і партійок, що нашим прапредкам і не снилося.

Шевченко ж не поступився і своїми поглядами, і своїм характером, і нічого не надібавши для себе особисто окрім переслідувань, — здобув Україну й увесь світ.

Жодного разу його не видавали вповні, оскільки він не був зручним ні для царя, ні для Сталіна, ні для Хрущова, Брежнєва чи Горбачова. І, мушу вам сказати, він уже стає незручним і для декотрих нинішніх чоловіх, які під його знаменом дісталися Олімпу влади, особливо ж для тих, хто «отечество так любить, так за ним бідкує, так із нього, сердешного, кров, як воду точить».

Він не надається прирученню. Отож після завершення свого земного кола, і в піднебесі Богорівних залишається самим собою, себто Тарасом Григоровичем Шевченком. І в цьому — теж його неперехідність як вічної антитези нинішнім колаборантам, кривовірам і перекиньчикам.

То скажіть, чи не заслуговує на вселюдську повагу народ, котрий подарував світові такого велета? Вважай, чи не єдиного у світі, який мав моральне право, не затинаячись, сказати:

Ми не лукавили з тобою.

Ми просто йшли.

У нас нема

Зерна неправди за собою.

А що важить Шевченко для всеслов'янства — годі й говорити. Ще в Кирило-Мефодіївському братстві, закликаючи до духовної спілки слов'ян, він ніби провидів день суцільний, коли хазяї «нового світопорядку» підступно підкидають паліччя у багаття розбрату, на котрому спопелів, не згорівши, великий Іван Гус, в полум'ї якого обвуглилися сотні косовців і сербів. Гей, слов'яни, пильнуймося! Об цім ми зобов'язані нагадати саме сьогодні, в дні, коли вінценосному синові України, через віки і простір 200-ліття, через уражені ослабленим ураном землі подають мироносну десницю легендарні брати із Солуні — рівноапостольні Кирило і Мефодій.

Три зорі світової величини постали в піднебесі всеслов'янства. І найпогідніше нам сяє зоря Великого Шевченка. Сяє, не згаваючи. І сіятиме вічно, бо Україна — вічна. І вічний народ як зоря. І зоря — як народ.

¹ Микола Костомаров. Книга Битія Українського народу. — В-во «Наша батьківщина». — Нью-Йорк, 1967. — С. 16–17.

Borys OLIINYK,

*Poet, Member of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Chairman of the Committee on Taras Shevchenko National Award,
Hero of Ukraine, Politician*

ETERNAL STAR

From whatever angle we comprehend Shevchenko's phenomenon — whether we want it or not — we'll not overlook the eternal social and national issues.

I could endlessly give diverse evidence about the difference between mere population and people, people and crowd. To this day the theorists did not reach an agreement on the unambiguous wording.

Is it possible for the most perfect scheme to catch what is pulsing under the left wing of the crane leading it through thousand miles to a native nest? Why even after decades of brutal suppression of the nationalism calls himself this or that farmer, worker, intellectual a Ukrainian rather than a Turk or a Greek?

Probably, except for the apparent there exist the invisible underlying fundamentals on which a peasant agrees with a worker, a stoker and a scientist in comprehending his national identity. The laws of ancestors and the faith dominate in these fundamentals («because there is no freedom without faith», — according to Kostomarov). That is, these shrines moving from generation to generation into indivisible heritage do not let them forget whose parents whose children they are.

The Cossacks have become one of these shrines-amulets for our humanity as a self-sufficient space magnitude. No matter how and who assessed this phenomenon, but at its root the characteristic features of Ukrainian people, his faith and worldview, moral and ethical principles are reflected most accurately. Mykola Kostomarov said: «Ukraine did not like either the king or the landlord, and compiled the Cossacks for itself, that is the true brotherhood, where everybody joining was the brother of the other ...and the Cossacks

were all equal to each other ...and the Cossacks mandated the Holy Faith to defend and liberate their allied from bondage ...and many knights did so that was not recorded in the books of the world but was written in heavens because for them were the prayers to God by those whom they liberated from bondage»¹.

Let's factor out a certain simplification: «the Book of Genesis...» addressed not only the elite, but also the illiterate people.

We'll forgive the author some idealization. However, in its essence Kostomarov conveys most accurately the people's understanding of the Cossacks. Does the author really idealize our runaway serfs? Indeed, even a pragmatic and not very adherent to Ukraine Marxist estimates Zaporizhian Sich as the first Christian democratic republic.

Shevchenko is the second magnitude equiapostolic to Cossacks. Do we need telling long words about what Taras Shevchenko means for Ukraine, for us? He was wrapped eloquently with stacks of verbal straw, that is, «great power of great words». A warning says: do not take the name of God in vain. And therefore we just remind the truth to ourselves: Shevchenko is Ukraine itself. When we are worthy something then we are fully grateful to Taras Hryhorovych Shevchenko. Without him we do not think ourselves as the people, as the nation.

There is no need to make a poor mouth and apply for masochism. People who gave birth to a real genius are worthy to stand full-length with open forehead peer to peer among the world's most respected nations. Today it is already a reality.

Today I want to tell something about Taras Shevchenko as a personality, as a nature.

He had the right to choose: without leaving the lowlife get something for himself in the higher-ups. To this end, given his great talent, not much was needed: to airbrush sharp corners, to play along with the authorities in something invisible to the eye. Is it worth going deep into the past in this sense when the present gives us such examples of conformity, apostasy and betrayal by various parties and small gangs that our great grandparents never dreamed of?

Shevchenko did not sacrifice his views and his nature. He gained nothing for himself but persecution, though he won Ukraine and the whole world.

He was never fully published because he was not convenient either for the tsar, or Stalin or Khrushchev, Brezhnev or Gorbachev. And I must say he becomes just uncomfortable for our present authorities who've got the top of power under his banner, especially for those who «so loves the fatherland, so cries for it, so sheds blood like water out of it unfortunate».

He is impossible to be tamed. After ending his earthly circle he remains himself in the sky of strong believers, that is, Taras Hryhorovych Shevchenko. In this lies his continued importance as the eternal antithesis to current collaborators, distorted believers and switchers.

Well, tell me, are the people who gave the world such a giant worthy of the universal respect? Probably, the only one in the world who had the moral right to say not haltingly:

We did not dissemble with you.

We just went.

We have no

Grain of lie behind.

There is nothing to talk about what Shevchenko weighs for the whole Slavic nation. Back in the Cyril and Methodius Brotherhood calling for spiritual union of the Slavs, he as if foresaw the present day when the hosts of the «new world order» put cunningly woods into the fire of contention on which the great John Hus cindered not burned to the ground, in the flame thereof hundreds of Kosovo people and Serbs charred. Hey, the Slavs, be vigilant! We must remind this today, in the days when the wreath-bearing son of Ukraine celebrates his bicentenary through the ages and the space, through the lands affected by the weakened uranium the legendary brothers from Thessaloniki equiapostolic Cyryl and Methodius lend their peace-bringing right hand.

Three stars of the world magnitude have emerged in the sky of the Omnislavdom. And the star of Great Shevchenko shines most brightly to us. It shines without going off. It will shine forever because Ukraine is eternal. And the people are eternal like the star. And the star is like the people.